

Éltető szavak

BODÓ MÁRTA

Verbum Egyesület, Kolozsvár (RO)
bodo.marta@verbum.ro

*„A papok küldetése minden emberhez szól,
és ezért küldetésüknek Isten szava
hirdetésével kell kezdődnie.”¹*

„Milyen a jó prédikáció? Ez csak a tehetséges szónokok privilégiuma, vagy tanulható a hatékony kommunikáció, igehirdetés? Mennyire fontos a kiállás, a testbeszéd? Mik a jó prédikáció ismérvei? Hogyan készülünk a szentbeszédre?”² – 2023 novemberében ezekre a kérdésekre kereste a választ egy magyarországi rendezvény a budapesti Országos Lelkipásztori Intézetben, amelynek szakmai vezetői Bátor Anna rádiós és televíziós műsorvezető-szerkesztő, kommunikációs tréner; Török Csaba, az Esztergomi Hittudományi Főiskola tanára, teológus és Nyúl Viktor, a Lectio Divina munkacsoport vezetője. Meghirdetése így szólt: *Papolunk... Papolunk? Szakmai nap a prédikációról*. A rendezvényről 2023. november végén megjelent beszámoló fényképei szerint jókedvű együttlét volt, amelyre előzetesen egy kérdőívet készítettek a prédikációról a Facebookra, és amelyet Fábry Kornél ismertetése szerint „három nap alatt

¹ DOLHAI Lajos, *A liturgia teológiája*, Jel Kiadó, Budapest, 2002, 153.

² *Papolunk... Papolunk? – Szakmai nap a prédikációról Budapest*en. <https://romkat.ro/2023/11/07/papolunk-papolunk-szakmai-nap-a-predikacio-rol-budapesten/>.

ötezer-kétszázötvenketten töltötték ki, emellett százötven oldalnyi ajánlást írtak hozzá”.³ A rendezvényen több gyakorlati és elméleti megközelítés nyomán személyesen próbálhattak ki újszerű megközelítéseket az arra vállalkozók. A prédikáció (maradjunk ennél a közismertebb elnevezésnél, bár a homília fogalma jobban megfelelne a II. vatikáni zsinat nyomán megfogalmazott elvárásoknak)⁴ akkor is központi eleme a szentmisének, ha teológiailag és tapasztalatilag is jól tudjuk, hogy a liturgia egységes egész, amelyben nem a szóé, legfőként nem az emberi szóé a főszerep. „Miről prédikált a pap?” – ez a kérdés sokkal gyakrabban elhangzik, mint a liturgia más elemeire való reflektálás.

Mitől emlékezetes, mitől hatásos a prédikáció? Egyáltalán, a nyilvános beszéd mitől kelti fel a hallgatók érdeklődését? A kommunikációs kutatások már régebben kimutatták, hogy az üzenetet nagyobb hatásfokkal közvetítik olyan kísérőelemek, mint a kiállítás, gesztusok, mimika, hanghordozás, hangerő, hangszín, és kisebb arányban maguk a mondatok. A megszólalástól mért másfél perc alatt kiderül a hallgatóság viszonyulása az előadóhoz, a prédikációt mondó paphoz. A szavak szintjén pedig hetven százalék a történetmesélés hatásfoka.

Ezek az adatok elgondolkodtatják a mindenkori beszélőt, és el kell hogy gondolkoztassák a prédikáló papot is. Az általános adatok mellett fontos kommunikációs szabály az is, hogy az adott közönséghez, ha arról ismereteink, tapasztalatunk van, igazítani érdemes

3 *Papolunk? – A homília Krisztus evangéliuma meghirdetésének forrása és csúcspontja kell hogy legyen.* <https://romkat.ro/2023/11/29/papolunk-a-homilia-krisztus-evangeliuma-meghirdetesenek-forrása-es-csúcspontja-kell-hogy-legyen/>.

4 SC 52 (a homíliában a liturgikus év folyamán a szent szövegekből kifejtik a hit misztériumait és a keresztény élet törvényeit), vö. SC 24 (a szentírási szövegek magyarázata); DV 24 („A Szentírás szavából táplálkozik és virágzik az ige szolgálata is, tudniillik a lelkipásztori prédikáció, a katekézis s minden keresztény tanítás, amelyben előkelő hely illeti meg a liturgiában elhangzó homíliát”). DIÓS István (szerk.), *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* (Szent István Kézikönyvek 2), Szent István Társulat, Budapest, ²2007. A homíliáról részletesen: FERENC PÁPA, *Evangélii Gaudium* (2013) 135–159 (*Evangélii Gaudium. Az evangélium öröme, Ferenc pápa apostoli buzdítása az evangélium hirdetéséről a mai világban*, Szent István Társulat, Budapest, 2014).

a mondandót mind a tartalom, mind az elmondás stílusa tekintetében. Egy általános felmérési adat értelmében 1,7 másodperc alatt tudja a hallgató agya a hallott információkat felfogni és ennek alapján eldönteni, kíváncsi-e egyáltalán az adott történetre. Prédikáció esetében egy-egy mondatnyi a történet felütése, bevezetése, annak tehát olyannak kell lennie, ami megragad. Egy erős felütés el tudja indítani a prédikációt. Ugyanakkor a hallgatóság figyelmét fenn is kell tartani, ebben néhány váratlan elem, a meglepetés segít. De hogyan tudja bevonni a hallgatót a lelkipásztor? Képekkel, olyan történettel, amit ő is átélt. A hallottakkal való azonosulás bevonja a hallgatót, kimozdítja a kívülállásból, a passzív meghallgatásból. Mindehhez a technikai, kommunikációs eszközök mellett kulcs a beszélő személyes hitelessége. De míg a személyiség kialakítása egy hosszú folyamat eredménye, a beszédre, prédikációra való felkészüléshez lehet szempontokat, módszereket, kommunikációs megoldásokat ajánlani.

A II. vatikáni zsinat kommunikációval foglalkozó dokumentuma, az *Inter mirifica* fő erénye leginkább az, hogy az egyháznak a téma iránti figyelmét jelzi, a kommunikációs lehetőségeknek az egyház szolgálatában való hasznosítására irányítja a figyelmet. Ennek nyomán „megjelent a törekvés arra, hogy a vallási nyelvezet és a teológiai érvelés adaptálódjon a kulturális értelmezéshez, és megfeleljen a korszak uralkodó filozófiai, tudományos, irodalmi-művészi és/vagy társadalmi-politikai kifejezőmódjának. Ez lényegében nem jelent mást, mint megtalálni azt a beszédmódot, amely által az evangéliumok belső logikájának a hasonlatokon alapuló ellentmondásossága megmarad, miközben képes transzcendentális értelmet adni az emberi értelemkeresésnek a különféle relativizáló világnézetek és kulturális értékek közepette.”⁵ Azaz témánkra lefordítva mindent, a prédikáció megalkotásához és elmondásához új szempontokat ad, illetve ráirányítja a figyelmet a felkészülés és „előadás” újszerű megközelítésére.

Bár az egyháztörténelemben voltak nagyhatású prédikátorok, és e téren különféle kísérletek, a dramatikus prédikációktól a

5 Kovács Lajos, Kommunikáció a 20. századi katolikus egyházban, *Egyháztörténeti Szemle* 22.2 (2021) 147–162 (151).

konferenciabeszédek, szentmisén kívül elmondott valóságos traktátusok használatáig, nem annyira technikai a kérdés. A kommunikáció hatékonyságára vonatkozó felmérések, adatok ismeretében is az a lényegi kérdés, amit Timothy Radcliffe úgy fogalmaz meg: történik-e valami, amikor prédikál? Ez a kérdés a lényeges minden helyzetben, amikor meg akarjuk osztani a hitünket...⁶

Minden beszédnek hatalma van, a szavak életet vagy halált jelentenek: amikor Isten azt mondta: „Legyen világosság!”, akkor lett is. Mi mint Isten képe és hasonlatosságára teremtett lények mindennapi, de legalább ünnepi beszédünkben képesek kellene legyünk láthatóvá tenni azt, amiről beszélünk. „Mindennapos beszédünkben is fel kell bukkannia Isten teremtető képességének. Nyugaton inkább úgy gondoljuk, a beszéd valamilyen üzenet eljuttatása egyik elméből a másikba, információátvitel. A *szeretlek* állításnak vajon nincs-e más célja, mint egy tény kifejezése?”⁷ Egyetértve az angol szerzetessel tegyük hozzá kommunikációelméleti szempontból, hogy a közlés nem csak a szavak értelmére, hanem érzelmi töltetére is vonatkozik, és hogy a kommunikáció nagyobb százalékban nem a szavak jelentésén, hanem a közvetítés módján múlik. A nonverbális kommunikáció jelentősége 70-80-90 százalékos, szemben a verbális 30-20-10 százalékaival.⁸ Az információ célba érkezéséhez, megjegyzéséhez sokkal hatékonyabb eszköz a párbeszéd, mint a frontális kijelentés. Ha ugyanis a mondanivaló egy történethez kapcsolódik, hatszor nagyobb eséllyel sikerül azt megjegyeznie a hallgatónak. A képes beszéd, a színek, érzések a prédikációban is nyolcszor jobb eséllyel maradnak meg az emberi agyban.

Timothy Radcliffe is azzal folytatja gondolatmenetét, hogy a hit megosztásához valamilyen érzelmi érintettségnek kell megelőznie a közlést, és amennyiben az Írást értelmezzük, annak előbb meg

6 Timothy RADCLIFFE, *Miért járunk misére? Az Eucharisztia drámája*, Vigilia, Budapest, 2011, 66–67.

7 Uo. 68.

8 Judith A. HALL, Terrence G. HORGAN, Nora A. MURPHY, Nonverbal Communication, *Annual Review of Psychology* 70 (2019) 271–294, <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-103145>.

kell érintenie minket.⁹ Ez a legnyilvánvalóbb magánál Jézusnál, aki eleve példabeszédekben, képes történetekben szól, pontosan azért, hogy az értelmi közlés az érzelmi megértéssel, megérintettséggel párosulva a hallgató egész lényét megérintse. Logikai érvrendszer helyett kizökkent a megszokásból, ezáltal ablakot nyit arra, hogy a dolgokat egy más szemszögből lássák.

A prédikáció elmondója maga is előbb hallgató, az ige hallgatója, amely megérinti, átjárja, átalakítja. Ezután válhat annak tolmácsolójává. „Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk, amit a szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és amit a kezünkkel tapintottunk: az élet igéjét hirdetjük nektek. Igen, az élet megjelent, láttuk, tanúságot teszünk róla, és hirdetjük nektek az örök életet, amely az Atyánál volt, és megjelent nekünk. Amit láttunk és hallottunk, azt nektek is hirdetjük, hogy ti is közösségben legyetek velünk. Mi ugyanis az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal vagyunk közösségben.” (1Jn 1,1-3)

A prédikáló a személyes tapasztalatára épülő élményvilágát is át kell adja a prédikáció mondataiban, ha valódi hatást akar elérni. Ugyanakkor az adott beszédre csendben készül fel, és a hallgatót is el kell érnie e csendnek: a szavak, kijelentések, tézisek mögötti magasztos, transzcendenciát sugárzó csendnek. Ahogyan VI. Pál pápa mondta: a világnak nem egyszerűen tanítókra, hanem tanúkra van szüksége,¹⁰ és pontosan ez tapasztalható a prédikációk esetében is, az éri el és érinti meg a hallgatók lelkét, ami mögött a tapasztalat súlya érződik, nem az oktatás, kioktatás lelkülete. Inkább az osztózás, a tanúságtétel, mint a fentről lefelé kijelentett tanítás. A megérintődés elvárása nem jelenti a szónok számára a készületlenség megengedését: „majd a Szentlélek elvégzi” – a Lélek sem tud életet lehelni a felkészületlen prédikátor szavaiba.

9 RADCLIFFE, *Miért járjunk misére?*, 69.

10 „A mai embert inkább érdeklik a tanúk, mint a tanítók, és ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyben tanúk is.” *Evangelii nuntiandi* 41 (VI. Pál pápa apostoli buzdítása a katolikus egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a mai világ evangelizálásáról, 1975), vö. VI. Pál pápa beszéde a Consilium de Laicis tagjaihoz, 1974. okt. 2., AAS 66 (1974) 568 („L’homme contemporain écoute plus volontiers les témoins que maîtres, ou s’il écoute les maîtres, c’est parce qu’ils sont des témoins”).

A hitelességre vágyó emberek nem egyszerűen ellenőrizhető igazságokat akarnak hallani, hanem transzcendens töltettel bíró szavakra áhítoznak. Nem annyira értelmi érvek logikus sorozatára, szillogizmusokra, hanem a lelküket is megérintő igazságokra. Olyanokra, amelyekre zsigereik, érzelmeik is rezdülnek, amelyekre egy tettet, egy életet lehet alapozni. „Az istentisztelet dramaturgiájának egysége azt követeli, hogy a prédikáció lépcső legyen a titokhoz vezető úton. A liturgia szimbolikus-rituális cselekményeivel ellentétben a prédikáció verbális kommunikációval közelít a titokhoz. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a prédikációt is a titokhoz vezető útként lehessen értelmezni”, magyarázza Martin Nicol a mai homiletikának szentelt könyvében.¹¹ Hugo Rahner a játékról szóló könyvében úgy fogalmaz, hogy Isten itt – a földön és a liturgiában – Krisztusban egyenesen „játszótársunkká” lett. „És amikor a kegyelemnek ez a játéka bevégeződik, amikor minden megszűnik: hit, remény, szentségek, törvény, akkor elkezdődik az Úr örök színelátásának isteni játéka, az ünneplés Istennel.”¹² Ha így fogjuk fel, a prédikáció formájára is kihat, azaz nem egy diskurzus a hitről, hanem megtervezett mozgás, nem pontokba szedett tanulság, elmélet, hanem cselekmény. „A prédikáció elsősorban a feltámadott Úr jelenlétében való beszéd és hallgatás, nem pedig a keresztény hitről szóló információ vagy a keresztény életfolytatásra buzdító instrukció.”¹³

A prédikációról kiváló, modern, mai, a legfontosabb szempontokat tankönyvbe illően, mégis olvasmányosan foglalta össze Ferenc pápa az *Evangelii Gaudium* apostoli buzdításában, amit e rövid eszmefuttatás végén minden olvasónak, legfőképpen pedig minden, egyházi, liturgikus, nyilvános beszédre készülőnek ajánlunk. „A prédikáció út: tapasztalati út Isten valóságába, pontosabban a feltámadott Úr jelenlétébe.”¹⁴

11 Martin NICOL, *Dramatizált homiletika*, Luther Kiadó, Budapest, 2005, 56.

12 Hugo RAHNER, *A játészó ember*, Kairosz, Budapest, 2013, 78.

13 NICOL, *Dramatizált homiletika*, 65.

14 Uo. 56.

Bibliográfia/Bibliography

- FERENC pápa, *Evangelii Gaudium. Az evangélium öröme, Ferenc pápa apostoli buzdítása az evangélium hirdetéséről a mai világban*, Szent István Társulat, Budapest, 2014.
- PAULUS VI, *Evangelii nuntiandi* (VI. Pál pápa apostoli buzdítása a katolikus egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a mai világ evangelizálásáról, 1975, in CSERHÁTI József, FÁBIÁN Árpád (szerk.), *A II. Vatikáni Zsinat tanítása. A zsinati döntések magyarázata és okmányai*, Szent István Társulat, Budapest, 1975, 511–547.
- PAULUS VI, *Moderatoribus ac Membris e « Consilio de Laicis »*, qui plenario Coetui Romae interfuerunt, AAS 66 (1974) 567–570.
- BODNÁR Dániel, Papolunk? – A homília Krisztus evangéliuma meghirdetésének forrása és csúcspontja kell hogy legyen, *Magyar Kurír* (2023. nov. 28), vö. <https://romkat.ro/2023/11/29/papolunk-a-homilia-krisztus-evangeliuma-meghirdetesenek-forrasa-es-csucsPontja-kell-hogy-legyen/>.
- DIÓS István (szerk.), *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* (Szent István Kézikönyvek 2), Szent István Társulat, Budapest, 2007.
- DOLHAI Lajos, *A liturgia teológiája*, Jel Kiadó, Budapest, 2002.
- HALL, Judith A., Terrence G. HORGAN, Nora A. MURPHY, Nonverbal Communication, *Annual Review of Psychology* 70 (2019) 271–294, <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-103145>.
- KOVÁCS Lajos, Kommunikáció a 20. századi katolikus egyházban, *Egyháztörténeti Szemle* 22.2 (2021) 147–162.
- NICOL, Martin, *Dramatizált homiletika*, Luther Kiadó, Budapest, 2005.
- RADCLIFFE, Timothy, *Miért járjunk misére? Az Eucharisztia drámája*, Vigilia, Budapest, 2011.
- RAHNER, Hugo, *A játszó ember*, Kairosz, Budapest, 2013.